

Anna Gogiel-Kuźmicka, Anna Sidorczuk
Politechnika Białostocka
a.gogiel@pb.edu.pl, a.sidorczuk@pb.edu.pl

Architektura bibliotek akademickich — od czasów starożytnych po czasy współczesne

Streszczenie: *Nil sine magno vita labore dedit mortalibus — aby osiągnąć najwyższą jakość przyszłych budowli, trzeba wielkiego wysiłku twórców. Historia bibliotek jest tak długa jak historia pisma. W ciągu wielu wieków istnienia ulegały one ciągłym przeobrażeniom, a ich architektura zmieniała się, odzwierciedlając aktualne nurty i trendy budownictwa. Artykuł jest więc próbą nakreślenia istotnych zmiany, jakie zaszły w przeciągu wielu wieków w budownictwie bibliotecznym, aż po czasy nam współczesne.*

Słowa kluczowe: *historia bibliotek, budownictwo biblioteczne, architektura bibliotek, rozwiązania przestrzenne, rozwiązania funkcjonalne*

Wprowadzenie

Architektura bibliotek akademickich ma bogatą wielowiekową tradycję. Kształt budynku, czyli jego bryła i wnętrze, zależał m.in. od formy przechowywanego księgozbioru i sposobu jego udostępniania; od funkcji, jaką biblioteka pełniła w społeczeństwie oraz od użytkowników i ich potrzeb. Początkowo biblioteki zajmowały jednosalowe pomieszczenia i służyły głównie jako miejsce do przechowywania cennych zbiorów, a dostęp do ksiąg posiadali wyłącznie ludzie z elit. W wieku XIX były to już osobne gmachy biblioteczne z ogromnymi wielokondygnacyjnymi magazynami, które udostępniały swoje zbiory różnym grupom czytelników. W czasach współczesnych budynek biblioteczny może pełnić wiele funkcji, to znaczy, że w dowolnej chwili można go przeorganizować. Elastyczność przestrzenną uzyskuje się przede wszystkim dzięki systemowi modułarnemu i jak to określiła Ewa Kobińska-Maciuszko poprzez *przezroczystość informacyjną gmachu najpełniej wyrażaną w koncepcji wolnego dostępu do zbiorów*¹.

Początki i rozwój budownictwa bibliotecznego

Początek bibliotekom dały archiwa, ponieważ to w nich przechowywano notowane na tabliczkach czy papirusach dokumenty związane z prawodawstwem, administracją czy rządzeniem państwem. W pierwszych wiekach istnienia bibliotek wpływ na ich architekturę miała przede wszystkim forma dzieła piśmienniczego. Tabliczki gliniane, papirusowe zwoje, a u schyłku sta-

1 KOBIESKA-MACIUSZKO, E. Projektowanie i budowa nowoczesnej biblioteki. W: Biliński, L. (red.). *Vademecum Bibliotekarza. Praktyczne i aktualne informacje dla bibliotekarzy*. Warszawa: Wydaw. Verlag Dashöfer, 2006, s. 2.

rożytności pergaminowe kodeksy wymagały odpowiednio skonstruowanych pomieszczeń do przechowywania zgromadzonych zbiorów. Trudno stwierdzić, gdzie i kiedy powstały pierwsze biblioteki. Są dowody wskazujące na to, że już faraonowie w XV w. p.n.e. — Amneofs III i Ramzes II – mieli swoje księgozbiory w Heliopolis i Memfis.

Z upływem czasu biblioteki zawitały w progi świątyń i pałaców. W Mezopotamii istniały biblioteki znanych szkół, które budowano przy świątyniach w Sippar, Borsippa, Babilonie, Nippur i Uruk. Przechowywano w nich m.in.: dokumenty prawne i polityczne, teksty religijne, historyczne itp. oraz pomoce naukowe (słowniki, różnego rodzaju tablice, podręczniki i elementarze). W latach 668–626 p.n.e. w Niniwie, stolicy Asyrii, została założona biblioteka przez Assurbanipala II. Znalaziono w niej ponad 20 tys. tabliczek pokrytych pismem klinowym w językach: sumeryjskim i akadyjskim o różnorodnej treści.

Bez wątplenia najświetniejszą biblioteką starożytności była Biblioteka Aleksandryjska. *Powstała na potrzeby Museionu, wielkiego ośrodka naukowego założonego przez Ptolemeusza I Sotera (306–283 p.n.e.). Składały się na nią dwa zbiory: większy (ok. 700 000 zwojów), zwany Brucheion i mieszczący się w pobliżu pałacu królewskiego, oraz mniejszy (ok. 43000 zwojów), zwany Serapeion — przy świątyni Serapisa*². Pod opieką Ptolemeusza II Philadelphisa (286–247 p.n.e.) oraz Ptolemeusza III Euergetsa (246–221 p.n.e.) przeżywała największy rozkwit. Kolejne biblioteki powstawały w Afryce Północnej (Efez czy Timgad), Europie (Ateny, Samos) oraz Azji Mniejszej (Pergamon). Biblioteka w Pergamonie była drugą największą po aleksandryjskiej biblioteką hellenistyczną. Zajmowała ona cztery pomieszczenia, z czego w trzech zorganizowano magazyny, natomiast jedno, najobszerniejsze pomieszczenie, przeznaczono na salę konferencyjno-odczytową. Budynek biblioteki był otoczony kolumnowym portykiem, który pełnił funkcję czytelnia. To tutaj przechadzano się i czytano na głos książki. W większości greckie biblioteki posiadały taki sam schemat organizacji przestrzeni jak w Bibliotece Pergamońskiej.

W Rzymie pierwsze biblioteki pojawiły się w II w. p.n.e., a na ich księgozbiory składały się dzieła greckie, które trafiły tu w czasie podbojów. Początkowo miały one charakter prywatnych kolekcji, ale później, wzorem greckim, biblioteki powstawały również przy szkołach i łaźniach. Już w starożytności, poza prywatnymi zbiorami uczonych, władców czy zamożnych ludzi, zaczęły powstawać biblioteki publiczne. Niekiedy gromadziły nawet kilkaset tysięcy zwojów, a ich powszechność polegała na dopuszczaniu wpływowych osób — uczonych, kapłanów, osób ze sfer rządzących — do księgozbioru. Najprawdopodobniej pierwszą bibliotekę publiczną założył cesarz August przy jednej ze świątyń. Posiadała ona dwie sale: jedną przeznaczoną na książki greckie, drugą na książki łacińskie. Również w świątyniach gromadzono teksty związane z wyznawaniem kultem. Przykładem takiej placówki może być Biblioteka Ulpia, zwana również biblioteką świątyni Trajana. Została zaprojektowana przez architekta Apollodora z Damaszku i składała się z dwóch budynków (w jednym przechowywano dzieła greckie, a w drugim rzymskie).

² CUDNIK, Z. *Skarbnice wiedzy*. Wrocław: „Ossolineum”, 1980, s. 14–15.

Tak więc w starożytności pomieszczenia biblioteczne były jednocześnie czytelnią i magazynem oraz miejscem posiedzeń senatu, zebrań uczonych, wygłaszania wykładów lub ćwiczeń w wymowie. *W tych pomieszczeniach na półkach-skrzyniach (od łacińskiego scrinium) leżały lub stały w pudłach czy glinianych naczyniach (okrywane dla ochrony pokrowcami) zwoje opatrzone zwisającymi pergaminowymi paskami (titulus) z wypisanymi na nich tytułami*³. Kolejnym etapem rozwoju bibliotek w czasach starożytnych było rozdzielenie czytelni i magazynów. Wydzielone sale czytelniane były reprezentacyjne, zdobione rzeźbami, wyposażone w stoły oraz ławy i znajdowały się w niedalekiej odległości od obszernych pomieszczeń magazynowych.

Biblioteki okresu średniowiecza były obiektami zupełnie odmiennymi od bibliotek starożytnych. Ich podstawowym zadaniem było gromadzenie dzieł religijnych dla przyszłych pokoleń. Powstawały one zazwyczaj przy klasztorach, monastyrach i kościołach oraz katedrach. Jak pisze Zbigniew Cudnik w książce *Skarbnice wiedzy*, pomieszczenia biblioteczne sytuowano [...] *w różnych częściach budynku służących kultowi religijnemu: nad zakrystią, kruchtą, kapitułarzem, kaplicami, w prezbiterium dla zespołu psalterzystów, w wieży, jak również w pomieszczeniach będących mieszkaniem kleru* [...] ⁴ — i dalej autor charakteryzuje biblioteki okresu średniowiecza następującymi słowami: [...] *uratowały bezcenne zabytki starożytnego piśmiennictwa, jednak nie mogły się równać pod względem zasobów z bibliotekami w starożytności. Nie były dalszym krokiem w ich wspinałym rozwoju, nie były też bibliotekami publicznymi utrzymywanymi przez państwo*⁵. Ich zasoby były niewielkie w stosunku do tych, jakie reprezentowały biblioteki starożytności, a swój księgozbiór udostępniały tylko garstce wybrańców — tym umiejącym czytać i pisać. Biblioteki służyły więc nielicznemu gronu uczonych, którzy wykorzystywali je jako warsztat pracy naukowej, osobom sprawującym władzę oraz duchownym, którzy na podstawie gromadzonych zbiorów uczyli się języka greckiego i łacińskiego bądź tłumaczyli książki greckie na język staro-cerkiewno-słowiański.

W późniejszym okresie rola bibliotek średniowiecznych sprowadzała się już nie tylko do gromadzenia i przechowywania, ale rozszerzyła się w kierunku udostępniania zgromadzonych książek, a co za tym idzie, zmieniła się też funkcja pomieszczenia: [...] *sala biblioteczna stanowiła równocześnie magazyn, czytelnia i pracownię*⁶. Wyposażenie czytelni wzbogacono o pulpity dla czytelników i szafy na książki. Książka była w tamtych czasach rzadkością, dlatego też, ze względu na ogromną wartość w większości bibliotek, przymocowywano ją do pulpity łańcuchami tzw. *libri catenati* (książki łańcuchowe).

Wraz z wynalezieniem druku i zwiększonym napływem książek do bibliotek starano się o maksymalne wykorzystanie miejsca, przeznaczonego głównie na ich magazynowanie. Zbiory bibliotek uniwersyteckich, z reguły pokaźnych rozmiarów, były umieszczone w jednej

3 Tamże, s. 18.

4 Tamże, s. 20–22.

5 Tamże, s. 24.

6 BIENKOWSKA, B., CHAMERSKA, H. *Zarys dziejów książki*. Warszawa: CUKB, 1987, s. 66.

sali, która pełniła jednocześnie funkcję magazynu, czytelni i opracowania. Taki stan rzeczy w bibliotekach akademickich trwał do poł. wieku XIX. *W budownictwie bibliotecznym panujący był system salowy: przestronne, widne, podłużne pomieszczenia tworzyły luźno stojące pawilony lub części zabudowań pałacowych, klasztornych czy szkolnych. Największe kolekcje zajmowały osobne budynki, których centrum stanowiła reprezentacyjna sala*⁷. Regały w bibliotekach salowych były ustawione wzdłuż ścian i sięgały sufitu, środek stanowił czytelnię, a sala, dla zwiększenia jej pojemności, podzielona była galerią lub antresolą. Największe i najstarsze z bibliotek akademickich to ksiąźnice w Paryżu (1257 r.), Oxfordzie (1320 r.), Pradze (1348 r.), Krakowie (1364 r.) oraz Cambridge (początek XV w.).

Innym rozwiązaniem, często stosowanym w bibliotekach akademickich tamtego okresu, było tworzenie wnęk czytelnianych poprzez ustawianie kolejnych szaf prostopadle do tych okalających ściany. Tę zmianę w organizacji wnętrza wprowadził w XVII w. Christopher Wren: [...] *ustawiając regały dwustronne, w odcinkach trzymetrowych, prostopadle do ścian okiennych prostokątnej sali (46 x 12 m), uzyskał 14 otwartych z jednej strony jednakowych pokoiów*⁸. Takie wnętrza prezentowały m.in. Biblioteka Uniwersytecka w Lejdzie (1575 r.) i Biblioteka Trinity College w Cambridge (1684 r.). Kolejną zmianą w organizacji przestrzeni bibliotecznej było wprowadzenie stołów i krzeseł oraz ruchomych pulpitów z otwartymi półkami. Takie wyposażenie prezentowały biblioteki zlokalizowane w Anglii — Biblioteka Corpus Christi College (1517 r.), Biblioteka Bodleiana w Oxfordzie (1602 r.), czy wspomniana wcześniej Biblioteka Trinity College w Cambridge (1684 r.).

W odpowiedzi na wzrost znaczenia mieszczaństwa i jego inicjatyw w nurcie rozwoju kultury powstawały pierwsze średniowieczne biblioteki publiczne (m.in.: w 1444 r. we Florencji), które zajmowały oddzielne budynki. Były to najczęściej długie, wąskie, prześwietlone oknami pomieszczenia, wyposażone w rzędy szaf połączonych z pulpitemi. W XIX w. dynamiczny rozwój przemysłu poligraficznego sprawił, że księgozbiory biblieczne wzrastały w zaskakująco szybkim tempie. Wymusiło to na bibliotekach reorganizację przestrzeni. W 1816 r. Leopold della Santa dokonał trójdzielnego podziału sali bibliecznej. W swojej ksiąźce *Della costruzione et dell regolamento di una pubblica uniwersale biblioteca* wydanej we Florencji w 1816 r. wskazał nowy kierunek w projektowaniu przestrzeni bibliecznej, uwzględniający potrzeby czytelnika i bibliotekarza. Wydzielił on pomieszczenia: magazynowe (droga ksiąźki), czytelnię (droga czytelnika) i pokoje dla bibliotekarzy (droga bibliotekarza). Każda z trzech części miała swoje przeznaczenie i w odseparowaniu miała stwarzać odpowiedni klimat pracy. Jednocześnie każda z tych trzech części miała być ściśle powiązana z resztą budynku, tak by tworzyć jedną całość pod względem funkcjonalnym i technologicznym.

Wzorce wypracowane przez della Santa były aktualne przez XIX i poł. XX w., m.in. zastosowano je w Bibliotece Kongresu. Osobna wypożyczalnia została wydzielona w 1737 r. w Biblio-

7 BIEŃKOWSKA, B. *Ksiąźka na przestrzeni dziejów*. Warszawa: CEBID, 2005, s. 119.

8 *Encyklopedia wiedzy o ksiąźce*. Wrocław: „Ossolineum”, 1971, s. 348.

tece Uniwersyteckiej w Getyndze, natomiast oddzielne pomieszczenia wypożyczalni i czytelnicy zastosowano w Bibliotece Książęcej w Stuttgardzie w 1777 r. Były one odpowiedzią na problem zaspokojenia potrzeb czytelniczych coraz większej rzeszy ludzi. Niestłabnący popyt na książki stał się powodem rozpoczęcia budowy osobnych gmachów bibliotecznych, zaś rozwój nauk stworzył potrzebę szybkiego dostępu do informacji, dając początek działalności bibliotecznej służby informacyjnej. Antonio Panizzi, ówczesny dyrektor Biblioteki British Museum, [...] *dokonał wyczynu jak na owe czasy rewolucyjnego, organizując w czytelnicy księgozbiór podręczny i przekreślając dotychczasowe podejście do książki jako do eksponatu muzealnego ozdabiającego sale biblioteczne. Podał w ten sposób książkę wprost do rąk czytelnika, choć na razie w bardzo ograniczonej ilości (przeważnie o charakterze encyklopedycznym)*⁹. Oprócz czytelnicy ogólnych wydzielano osobne sale do lektury lub dla zbiorów specjalnych. Powodem wprowadzenia specjalizacji bibliotek była ogromna ilość piśmiennictwa dotyczącego rozwijającej się w szybkim tempie nauki i techniki. Sprawną obsługę miał zapewnić księgozbiór podręczny i łatwy dostęp do magazynów.

Wiek XIX to okres, kiedy budownictwo biblioteczne stawiało na cele użytkowe i odchodziło od przepychu i bogactwa wnętrza, tak charakterystycznych dla minionych epok. Podstawowym problemem był ciągle niedobór miejsca do składowania księgozbioru, który wymuszał budowanie bibliotek składowych i magazynów wieżowych, zwanych też wielokondygnacyjnymi. W 1819 r. w Królewskiej Bibliotece w Berlinie zbiory periodyczne znalazły się w oddzielnym pomieszczeniu, a w latach 90. XIX w. w bibliotekach publicznych zaczęto wprowadzać wolny dostęp do półek. W tym czasie udostępniano osobne lokale, zróżnicowane w zależności od kategorii czytelnicy — czytelnicy profesorskie, studenckie lub typu zbiorów — czytelnicy rękopisów, starych druków i czasopism.

Istotnym problemem na początku XX w. stało się zaprojektowanie dróg komunikacyjnych, które łączyły by wszystkie części biblioteki w jedną całość. Przedsięwzięcie to okazało się niezwykle trudne ze względu na zasady: niekrzyżowania się dróg personelu, czytelnicy i książki wprowadzoną przez P. Schwenke w 1908 r.; jednego poziomu, czyli usytuowania głównych funkcji biblioteki na jednej kondygnacji oraz potrójnej dostępności do magazynu, którą zaproponował w 1929 r. Jerzy Leyh. Poza tym architekci i bibliotekarze poszukiwali też odpowiedniego kształtu dla każdej z trzech części biblioteki: czytelnicy, magazynu i miejsca pracy personelu. Stąd różnorodność ich form. Okrągłe czytelnicy można zaobserwować w Bibliotece British Museum, Bibliotece Królewskiej w Berlinie czy Bibliotece Kongresu, czytelnicy o kształcie półkola — w Bibliotece Uniwersyteckiej w Lipsku. Jednak najbardziej funkcjonalny okazał się kształt prostokąta, który reprezentuje m.in. czytelnicy Biblioteki Politechnicznej w Zurychu. Podobne ewolucje przechodziły pomieszczenia magazynowe. Jak pisze Z. Cudnik [...] *nadawano mu kształt koła lub jego części, projektowano w formie promieni rozchodzących się ze wspólnego dla wszystkich trzech części biblioteki środka, wreszcie, jak w wypadku czytelnicy, powrócono do prostokąta, który w praktyce okazał się najlepszy*¹⁰.

9 CUDNIK, Z., dz. cyt., s. 30.

10 Tamże, s. 41–42.

Od lat 30. XX w. coraz większą popularność zdobywa system modułarny, bardziej elastyczny i funkcjonalny, który zastąpił tradycyjny podział trójdzielny. Jego zasady opracował Angus Snead McDonald. Obiekt zbudowany tym systemem opiera się na siatce słupów o jednolitym module kwadratu lub prostokąta. Według tej koncepcji ściany wewnętrzne można całkowicie usunąć, a wytrzymałość stropów jest w każdej części jednakowa, dzięki czemu można dowolnie organizować przestrzeń biblioteczną w zależności od zaistniałych potrzeb. W tym samym okresie w celu zapewnienia czytelnikom bezpośredniego dostępu do książek na zasadzie tzw. wolnego dostępu w bibliotekach amerykańskich zaczęto urządzać wygodne czytelnie oraz stanowiska pracy w magazynach. Obok czytelni ogólnych organizowano liczne czytelnie specjalistyczne dla wybranych grup użytkowników.

W 2. poł. XX w. nadal pozostał aktualny problem ciasnych pomieszczeń magazynowych, który bibliotekarze próbowali rozwiązać za pomocą zakupu regałów kompaktowych (użyte po raz pierwszy w Szwajcarii). W tym samym okresie ze względu na dynamiczny rozwój klasyfikacji piśmiennictwa i pogłębiającą się specjalizację poszczególnych dziedzin wiedzy w przestrzeń biblioteczną pojawiły się pomieszczenia katalogowe najpierw wyposażone w tradycyjne katalogi kartkowe, które z czasem ustąpiły miejsca katalogom komputerowym.

Na początku lat 90. XX w. utworzono Grupę Architektoniczną przy stowarzyszeniu Liber, złożoną z ekspertów bibliotecznych i architektów. Powołano ją w celu wzajemnej wymiany doświadczeń w zakresie budowania nowych gmachów bibliotecznyc. Jednak najważniejszym krokiem na drodze ku wypracowaniu reguł współczesnego budownictwa bibliotecznego było opublikowanie w 1994 r. przez architekta brytyjskiego Harry'ego Faulknera-Browna dziesięciu zasad, które miały zapewnić wielofunkcyjność wnętrza. Gmach biblioteki powinien być: elastyczny; zwarty, tzn. że najlepszym rozwiązaniem architektonicznym jest zaprojektowanie budynku na rzucie kwadratu, co pozwala polepszyć tempo obsługi czytelnika i zwiększyć wydajność pracy bibliotekarza; dostępny — przestrzeń powinna być zorganizowana na zasadzie intuicji, tzn. sama prowadzić czytelnika do poszczególnych agend bibliotecznyc; rozszerzalny lub rozciągliwy — co daje możliwość rozbudowywania; zróżnicowany pod względem warunków pracy i dostępu do informacji; zorganizowany, wygodny, zapewniający ochronę zbiorów, bezpieczny dla czytelników i księgozbioru oraz ekonomiczny w eksploatacji¹¹.

Lata 90. XX w. oraz pierwsze dziesięciolecie następnego wieku zapisały się na kartach historii jako era bibliotecznego budownictwa. Obiekty, które powstawały w tym okresie w Polsce, były projektowane według najnowszych koncepcji architektonicznych. Największym osiągnięciem był gmach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, którego uroczyste otwarcie nastąpiło w grudniu 1999 r. Elewację budynku wykonano z metalu i szkła, a na dachu założono ogród. Wnętrze biblioteki charakteryzowała elastyczność — w każdym momencie można je było przearanżować w dowolny sposób. W Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego zrealizowano

11 KOBIEŃSKA-MACIUSZKO, E. Współczesne budynki biblioteczne w pracach LIBER Architecture Group, W: *Biuletyn EBIB* [on-line]. 2001, nr 4 [dostęp 12.03.2014]. Dostępny w: http://www.ebib.pl/biuletyn-ebib/22/a.php?kobierska_maciuszko.

(po raz pierwszy w Polsce na szeroką skalę) zasadę wolnego dostępu do księgozbioru, w związku z czym zanikł podział na zamknięty magazyn i czytelnię. Oprócz tego, dla użytkowników udostępniono pokoje pracy indywidualnej i grupowej. Nowoczesna Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego stała się miejscem przeznaczonym do pracy, nauki, kontaktów społecznych, odpoczynku, kultury i rekreacji. Nowy gmach był wyznacznikiem najnowszych rozwiązań funkcjonalnych, architektonicznych i organizacyjnych, które można było zastosować, budując bibliotekę. Następne lata przyniosły kolejne nowe budynki biblioteczne tworzone z większym lub mniejszym rozmachem. Powstały m.in.: Biblioteka Politechniki Świętokrzyskiej (2002 r.), Biblioteka Uniwersytecka im. J. Giedroycia w Białymstoku (2005 r.), Biblioteka Uniwersytetu w Gdańsku (2006 r.), Biblioteka Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego (2007 r.).

W obecne trendy architektury bibliotecznej wpisuje się również wybudowany i oddany do użytku w 2012 r. gmach przeznaczony m.in. dla Biblioteki Politechniki Białostockiej. Wykonano go według projektu biura architektonicznego AA Studio z Wrocławia a autorami byli Adrian Staszczyszyna i Sebastian Bieganowski. Projekt nawiązywał do kompozycji pałacowo-ogrodowej Pałacu Branickich, a inspiracją do ozdobienia betonowych ścian stały się podlaskie wycinanki. Założono także, że w nowym obiekcie znajdzie swoje miejsce m.in.: Biblioteka Politechniki Białostockiej. Nowy 4-kondygnacyjny budynek stanął u zbiegu dwóch ulic: Zwierzynieckiej i Świerkowej, zamykając w ten sposób teren kampusu. Autorzy zaprojektowali obiekt na planie litery C, gdzie skrzydło lewe zostało przeznaczone dla Studium Języków Obcych, skrzydło prawe dla Biblioteki Politechniki Białostockiej, a przeszklona część środkowa spełnia funkcję łącznika. Wydzielając pomieszczenia biblioteczne, zastosowano trójpodział charakterystyczny dla XIX-wiecznych księżnic. Układ przestrzenny miał być zgodny z: drogą książki do jej miejsca przechowywania (magazyn lub czytelnia); drogą czytelnika do miejsca informacji oraz udostępniania (informatorium, katalogi, czytelnia, wypożyczalnia); drogą bibliotekarza, wyznaczoną przez różnorodne funkcje i pracę w poszczególnych działach biblioteki: od gromadzenia, poprzez opracowanie, przechowywanie, udostępnianie i informowanie.

Biblioteka Politechniki Białostockiej zajmuje powierzchnię 3678 m² i dysponuje 260 miejscami dla czytelników, w tym 94 miejscami w pokojach pracy zespołowej oraz w pokojach pracy indywidualnej. Oprócz tego użytkownicy mają możliwość skorzystania z 90 komputerów, a także pracy na własnych laptopach, po uprzednim zalogowaniu się do ogólnouczelnianej sieci Eduroam. Czytelnicy mają do dyspozycji wrzutnię, umieszczoną na ścianie budynku, która umożliwia 24-godzinny zwrot książek. Najniższa kondygnacja tzw. poziom —1 (niski parter) zawiera magazyny zamknięte wyposażone w regały kompaktowe i tradycyjne, pomieszczenie socjalne, techniczne oraz pomieszczenia pracownicze poszczególnych agend: Gromadzenia, Opracowania, Udostępniania oraz Bibliotecznego Centrum Informatycznego. Poziom 0 (właściwy parter) to hol z dwoma wejściami dla użytkowników od strony kampusu i od strony ul. Zwierzynieckiej, zagospodarowaną przestrzenią w formie wyspy (składają się na nią: szatnia, portiernia i informacja wstępna), pustą powierzchnią wystawową oraz właściwą częścią biblio-

teczną, tzn. Wypożyczalnią, Wypożyczalnią Międzybiblioteczną, pomieszczeniami Oddziału Informacji Naukowej, czytelniami, w tym Elektroniczną, Czasopism, Norm i Zbiorów Specjalnych, Wydawnictw Informacyjnych.

Na parterze przestronność we wnętrzu biblioteki uzyskano dzięki szklanym ścianom i licznym oknom. Akcentem dominującym, który łączy trzy kondygnacje i stanowi swoisty drogowskaz dla czytelnika, są żółte kręte schody z ukrytą w środku windą. Całość uzupełniają jaskrawozielone napisy na ścianach biblioteki, które pełnią rolę tablic informacyjnych. Obie czytelnie, z wolnym dostępem do zbiorów, zostały ulokowane na 1. piętrze. Wyposażono je w dwa samoobsługowe skanery oraz dwa samoobsługowe stanowiska typu self-check do samodzielnego wypożyczania i zwrotu książek. Znajdują się tu również pokoje pracy grupowej. Ostatnia czwarta kondygnacja (poziom 2) zawiera m.in.: pomieszczenia administracyjne (gabinet dyrektora, sekretariat), pomieszczenie socjalne, pokoje pracy indywidualnej salę konferencyjną oraz salę komputerową.

Zakończenie

W ostatnich latach znawcy problematyki bibliotekarskiej w swoich naukowych publikacjach często podejmują temat dalszej przyszłości bibliotek tradycyjnych. Jak chociażby Danuta Konieczna, która w jednym ze swoich artykułów zadaje pytanie: *Czy w związku z tym nasze biblioteki, mimo wszystko, są dostatecznie atrakcyjnymi i niezbędnymi instytucjami dla środowiska akademickiego? Czy warto je dalej utrzymywać i czy potrzebne są nowe budynki biblioteczne?*¹² Z roku na rok wzrasta wykorzystanie zasobów cyfrowych, spada natomiast liczba odwiedzających biblioteki. Przyczyny tej sytuacji są różne. Można ich upatrywać m.in. w tym, że pomieszczenia biblioteczne są mało atrakcyjne dla użytkowników. Dlatego też projekt i realizacja obiektu przeznaczonego na bibliotekę to duże wyzwanie nie tylko dla architektów, ale i dla bibliotekarzy.

Budynek musi być bardzo dobrze zorganizowany, aby czytelnik miał łatwy i szybki dostęp do wszystkich informacji i usług biblioteki. Musi być wygodny, dający możliwość komfortowej i wydajnej pracy zarówno dla użytkowników, jak i dla pracowników biblioteki oraz powinien wkomponowywać się w architekturę miasta. Nowoczesne obiekty biblioteczne charakteryzują się elastycznością, o której była już mowa, tzn. możliwością reorganizacji przestrzeni przy jednoczesnym dobrym rozwiązaniu ciągów komunikacyjnych, posiadają dobrą lokalizację — w centrum miasta lub na terenie kampusu. Są to „budynki inteligentne”, mające centralnie zarządzane systemy: klimatyzację, wentylację, ogrzewanie i monitoring. Posiadają podjazdy i windy dla osób niepełnosprawnych. Wnętrza bibliotek wpisują się w koncepcję modelu biblioteki otwartej, gdzie strefy książki, czytelnika i bibliotekarza przenikają się. Przestrzeń

12 KONIECZNA, D. Współczesne trendy architektury bibliotecznej a zmieniające się wymagania użytkowników bibliotek. W: *Biblioteki XXI w. Czy przetrwamy? II Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej, Łódź, 19–21 czerwca 2006 r.: materiały konferencyjne*, Łódź: Politechnika Łódzka, 2006, s. 218.

biblioteczna spełnia różnorodną funkcję, m.in. jest miejscem do nauki (indywidualnie lub w grupach), ale także posiada miejsca „niebiblioteczne” (kawiarnie, księgarnie).

Bibliotekarze, oddając do użytku nowe przyjazne i wygodne dla czytelników gmachy biblioteczne, liczą, że obniżający się wskaźnik odwiedzin wkrótce ulegnie poprawie. Badania amerykańskie dowodzą, że liczba odwiedzin w nowych budynkach bibliotecznych zdecydowanie wzrasta¹³. Jest zatem szansa, że tradycyjne księgarnie przetrwają i nie zostaną zastąpione przez wirtualne biblioteki.

Bibliografia:

1. CUDNIK, Z. *Skarbnice wiedzy*. Wrocław: „Ossolineum”, 1980. ISBN 83-0400273-6.
2. BIEŃKOWSKA, B. *Książka na przestrzeni dziejów*. Warszawa: CEBID, 2005. ISBN 83-88581-21-X.
3. BIEŃKOWSKA, B., CHAMERSKA, H. *Zarys dziejów książki*. Warszawa: CUKB, 1987. ISBN 83-209-0557-5.
4. BIRKENMAJER, A. (red.). *Encyklopedia wiedzy o książce*, Wrocław: „Ossolineum”, 1971.
5. KOBIERSKA-MACIUSZKO, E. Projektowanie i budowa nowoczesnej biblioteki, W: Biliński, L. (red.). *Vademecum Bibliotekarza. Praktyczne i aktualne informacje dla bibliotekarzy*. Warszawa: Wydaw. Verlag-Dashöfer, 2006. ISBN 83-88285-56-4.
6. KOBIERSKA-MACIUSZKO, E. Współczesne budynki biblioteczne w pracach LIBER Architecture Group. W: *Biuletyn EBIB* [on-line]. 2001, nr 4 [dostęp 12.03.2014]. Dostępny w: http://www.ebib.pl/biuletyn-ebib/22/a.php?kobierska_maciuszko. ISSN 1507-7187.
7. KONIECZNA, D. Współczesne trendy architektury bibliotecznej a zmieniające się wymagania użytkowników bibliotek, W: *Biblioteki XXI w. Czy przetrwamy? II Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej, Łódź, 19-21 czerwca 2006 r.: materiały konferencyjne*, Łódź: Politechnika Łódzka, 2006.
8. SYKES, J. Redeveloping the world's largest Social Science library for the 21st century, W: *LIBER Quarterly* [on-line]. 2004, vol. 14, nr 2 [dostęp 12.03.2014]. Dostępny w: http://liber.library.uu.nl/cgi-bin/pw.cgi/articles/000069/article_content.htm.

Gogiel-Kuźmicka, A., Sidorczuk, A. Architektura bibliotek akademickich — od czasów starożytnych po czasy współczesne. *Biuletyn EBIB* [on-line] 2014, nr 5 (150), Biblioteka – miejsce integracji i partycypacji społecznej. [Dostęp 20.07.2014]. Dostępny w: <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/233>. ISSN 1507-7187.

¹³ SYKES, J. Redeveloping the world's largest Social Science library for the 21st century. W: *LIBER Quarterly* [on-line]. 2004, vol. 14, nr 2 [dostęp 12.03.2014]. Dostępny w: http://liber.library.uu.nl/cgi-bin/pw.cgi/articles/000069/article_content.htm.